

costaid

Coping Strategies Against Information Disorder

Modul 2 Kritično mišljenje

Sofinancira
Evropska unija

Financira Evropska unija. Izražena stališča in mnenja so izključno stališča in mnenja avtorjev in ne odražajo nujno stališč in mnenj Evropske unije ali Izvajalske agencije za izobraževanje in kulturo (EACEA). Niti Evropska unija niti EACEA ne moreta biti odgovorna zanje.

costaid
Coping Strategies Against Information Disorder

Partnerji

VERWEY, ^{Instituut} JONKER

KU LEUVEN

connexions
ICT for Education and Social Impact

**Inštitut
Integra**

Wissenschaftsinitiative
Niederösterreich

Science Initiative Lower Austria

Moduli

1. Ozaveščanje

2. Kritično razmišljanje

3. Reševanje konfliktov

4. Omogočanje dialoga

5. Etika

6. Spretnosti razmišljanja

7. Digitalne spretnosti

Cilji

- ✓ Prikazati, kako pomembno je kritično mišljenje pri ravnanju z informacijsko motnjo.
- ✓ razložiti, kaj je kritično mišljenje in katere so njegove sestavine.
- ✓ Prikaz orodij, ki jih lahko posamezniki in izobraževalci uporabljajo za kritično mišljenje in ki pomagajo razvijati veščine kritičnega mišljenja.

Kaj je kritično mišljenje?

Kritično mišljenje je koncept, ki izhaja iz treh akademskih disciplin: filozofije, (kognitivne) psihologije in izobraževanja.

- 1. Filozofski pristop** se osredotoča na hipotetičnega kritičnega misleca ter na lastnosti in značilnosti te osebe kot "idealnega tipa", ne pa na vedenje ali dejanja, ki jih kritični mislec lahko izvaja.
- 2. Psihološki pristop** se osredotoča na to, kako ljudje dejansko razmišljajo, in na to, kako bi morali razmišljati. Kritično mišljenje je tu opredeljeno z dejanji ali vedenjem, ki jih kritični misleci lahko izvajajo.
- 3. Izobraževalni pristop temelji na** opazovanju učenja učencev in obravnava kritično mišljenje v okviru hierarhične taksonomije kognitivnih spretnosti obdelave informacij, pri čemer je razumevanje na dnu in vrednotenje na vrhu, tri najvišje ravni (analiza, sinteza, vrednotenje) pa predstavljajo kritično mišljenje.

Sestavine kritičnega mišljenja

1. Sposobnosti (veščine)

- Analiza argumentov, trditev in dokazov
- sklepanje z uporabo induktivnega ali deduktivnega sklepanja
- presojanje ali ocenjevanje informacij.
- Sprejemanje odločitev in reševanje **težav**

2. Razpoloženja (stališča, miselne navade)

- Odprtost
- Pravičnost
- Nagnjenost k iskanju razloga
- Radovednost
- Želja po dobri obveščenosti
- Prilagodljivost
- Empatija

3. Pomen osnovnega znanja

- Znanje o posameznih področjih je ključnega pomena, saj se vrednotenja in dokazi med posameznimi področji zelo razlikujejo.
- Preveč vrednosti izgubimo, če kritično mišljenje razumemo zgolj kot seznam logičnih operacij.

Kritično razmišljanje pri obravnavi informacijske motnje

- Kritično mišljenje pri obvladovanju informacijskih motenj se nanaša na sposobnost dvomiti o informacijah, ki jih posamezniki vidijo, in sposobnost razlikovanja med kakovostno in nezanesljivo vsebino.
- Raziskave kažejo, da učenci na splošno pogosto nimajo potrebnih spretnosti za učinkovito orientacijo v informacijskih motnjah.
- Za reševanje tega vprašanja je ključnega pomena, da se zagotovi izobraževanje o informacijskih motnjah in spodbujajo pobude, ki pri učencih spodbujajo kritično mišljenje. Ti ukrepi so bistveni, da bi učenci lahko zgradili svoj notranji kognitivni "požarni zid", ki bi jih obvaroval pred nevarnostmi informacijske motnje.

Okvir večpredmetnosti

- Hitre spremembe, povezane z informacijskimi motnjami v digitalni dobi, zahtevajo široko paleto znanj in spretnosti, da bi se posamezniki lahko učinkovito spopadli z informacijskimi motnjami.
- **Okvir "multiliterarnosti"** vsebuje spretnosti za spopadanje z informacijskimi motnjami v povezavi z znanjem o dejavnikih, ki prispevajo k informacijskim motnjam. To omogoča dinamičen okvir spretnosti in znanja, ki ga je mogoče razširiti, ko se bo v prihodnosti spreminjalo in spreminjalo področje informacijskih motenj. Ključne sestavine vključujejo:
 - (kritična) medijska pismenost
 - Informacijska pismenost
 - Pismenost na področju novic
 - Algoritmična pismenost
 - Statistična/kvantitativna pismenost/številčnost
 - Poznavanje moči in posledic umetne inteligence

Hitro in počasno razmišljanje

Ko posameznik dobi informacijo, jo lahko obdeluje na dva načina: sistematično obdelavo ali hevristično obdelavo.

1. **Sistematična obdelava** vključuje skrbno in temeljito analizo prisotnih dokazov, da bi prišli do dobro utemeljene ocene verodostojnosti. Sistematične ocene zahtevajo precejšen miselni napor.
2. Za **hevristično obdelavo** je značilna precej intuitivna uporaba hevristik ali pravil, ki zahtevajo malo ali nič kognitivnega napora, da se hitro presodi o verodostojnosti.

Kritično razmišljanje se nanaša na to, da si ob novicah ali informacijah vzamemo čas za podrobnejšo in natančnejšo obdelavo, tako da razmislimo o viru informacij, njihovi zanesljivosti in verodostojnosti, pristranskosti in morebitnih načrtih, ki so podlaga za te informacije.

Skeptično poznavanje

Novinarji in preveritelji dejstev pri svojem delu sistematično obdelujejo in ocenjujejo informacije z uporabo naslednjih **šestih vprašanj, ki sestavljajo načelo "skeptičnega poznavanja"**.

1. Vrsta: Vključite se v sistem: Za kakšno vrsto vsebine gre?
2. Vir: Kdo in kaj so navedeni viri ter zakaj naj jim verjamem?
3. Dokazi: Kakšni so dokazi in kako so bili preverjeni?
4. Razlaga: Ali je glavna poanta dela dokazana z dokazi?
5. Popolnost: Kaj manjka? Kakšna bi lahko bila alternativna razlaga ali razumevanje?
6. Znanje: Ali se vsak dan učim, kar potrebujem?

Kritično ignoriranje

- Zaradi zapletenega digitalnega okolja, ki vsebuje nenehne dražljaje, ki se potegujejo za našo pozornost, je teh šest vprašanj težko ali celo nemogoče uporabiti pri vsaki informaciji, s katero se srečamo.
- Namesto spodbujanja kritičnega razmišljanja o vsaki informaciji je pomembno, da vemo, v katere informacije lahko vložimo svoje omejene kognitivne/pozornostne zmogljivosti in katere je bolje prezreti, da ne izčrpamo svojih duševnih virov.
- To ravnovesje med tem, kaj na spletu prezreti in kam vložiti čas in trud, je znano kot "**kritična ignoranca**". Kritično ignoriranje pomeni za izobraževalce spremembo paradigme od osredotočanja na analiziranje informacij k moči ignoriranja informacij. Kritično ignoriranje velja za novo kritično mišljenje v digitalni dobi.

Tri orodja za kritično razmišljanje

- 1. Samonadzor** vključuje uporabo strategij situacijskega nadzora za učinkovito obvladovanje izpostavljenosti motečim dražljajem, ki se jim je težko upreti. Ta strategija ohranja avtonomijo in zastopanost uporabnikov ter jim pomaga ponovno pridobiti nadzor nad njihovim informacijskim okoljem.
 - Na primer določanje časovnih omejitev za družbene medije, nastavitev zaslona v sivih odtenkih.
- 2. Pri bočnem branju** gre za preverjanje informacij tako, da zapustite vir in informacije preverite v drugem viru.
 - Na primer preverjanje več spletnih mest z novicami o istem dogodku, o katerem se poroča.
- 3. "Ne hranite trolov" - hevristika** se nanaša na zavedanje, da ne smete sodelovati z zlonamernimi spletnimi akterji in jih nagrajevati s pozornostjo.
 - Na primer tako, da jih blokirajo in prijavijo.

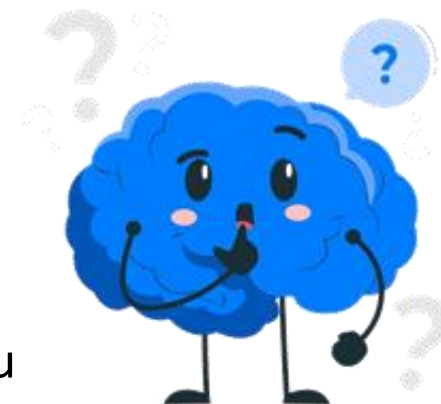

razvijanje kritičnega mišljenja in izogibanje skepticizmu, cinizmu in nezaupanju.

- Pri poučevanju kritičnega razmišljanja o informacijah je pomembno, da smo pozorni na to, da ne spodbujamo pretiranega skepticizma, cinizma in nezaupanja do medijev.
- **Med zdravim skepticizmom in nezaupanjem je tanka meja:** kljub dobrim namenom bi lahko izobraževanje o medijski pismenosti učence naučilo nezaupanja do spletnih informacij, ne da bi jim dalo potrebne spretnosti, da bi sami ugotovili, ali je spletna informacija verodostojna.
- Ta razvoj bi lahko povzročil splošno nezaupanje v medije in slabe metode ocenjevanja verodostojnosti, ki vključujejo selektivne raziskave, ki le potrjujejo že obstoječa prepričanja.

Zavedanje kognitivnih pristranskosti

- Da bi se izognili pretiranemu skepticizmu, je pomembno, da se izobraževalci, ki poučujejo kritično razmišljanje o spletnih informacijah, ne osredotočajo le na medije, temveč tudi na morebitne napake ali **kognitivne pristranskosti** posameznikov.
- To vključuje učenje o tem, kako temeljna prepričanja ljudi vplivajo na njihov odnos do informacij in novic ter kaj bi lahko storili, da bi jim pomagali pri bolj preudarnem pristopu k informacijam.
- Primer kognitivne pristranskosti je **potrditvena pristranskost**, ki se pojavi, ko so posamezniki nagnjeni k informacijam, ki potrjujejo njihov že obstoječi svetovni nazor, in ne k informacijam, ki od njega odstopajo. Raziskave kažejo, da napačno obveščeni ljudje ne spremenijo svojega mnenja, ko so jim predstavljena dejstva, ki izpodbijajo njihova prepričanja, ampak se verjetno še bolj navežejo na svoja zmotna prepričanja.

Moč radovednosti za kritično mišljenje

- Da bi preprečili potrditveno pristranskost in spodbudili odprtost za različne poglede na svet, ki izpodbijajo njihova obstoječa prepričanja, je preprosto poučevanje ljudi in govorjenje, da se motijo, neučinkovit in morda kontraproduktiven pristop.
- Namesto tega raziskovalci menijo, da je spodbujanje **radovednosti** posameznikov in iskanje učinkovitih načinov za spodbujanje **raziskovalnega duha v** izobraževalnem sistemu in zunaj njega lahko ključ do spodbujanja kritičnega mišljenja, saj se je izkazalo, da radovednost deluje proti pristranskim informacijam in spodbuja odprtost misli.
- Učiteljem svetujemo, naj oblikujejo pristope poučevanja in učenja, ki bodo učencem omogočili, da bodo resnično radovedni glede sveta, tako da bodo sposobni presojati informacije in sprejemati dokaze, ki nasprotujejo njihovim prepričanjem, in ne bodo iskali le informacij, ki jih potrjujejo.

Strategije za poučevanje kritičnega mišljenja

Raziskovalci za poučevanje kritičnega mišljenja priporočajo **štiri vrste poučevanja**

- 1. Izrecno poučevanje** o kritičnem mišljenju ob upoštevanju dispozicijske/afektivne komponente kritičnega mišljenja.
- 2. Sodelovalno ali kooperativno učenje**, pri katerem so socialni stiki in odnosi pomembni za razvoj sposobnosti kritičnega mišljenja. Sodelovanje ustvarja priložnosti, da se nesoglasja in napačne predstave pokažejo in popravijo.
 - učencem zagotovite skupno osnovno znanje, na podlagi katerega bodo lahko sodelovali.
 - Skupinam ponudite vprašanja ali analitične okvire, ki so nekoliko bolj zapleteni, kot bi jih običajno uporabile same.
 - strukturirajte dejavnosti z dodeljevanjem posebnih vlog učencem in ustvarjanjem spodbud.

Strategije za poučevanje kritičnega mišljenja

3. **modeliranje**, pri katerem učitelji pri svojem pouku modelirajo kritično mišljenje tako, da učencem vidno/jasno predstavijo razloge.
 - Uporabite "glasno razmišljanje", tako da lahko učenci opazujejo učitelja, kako uporablja dokaze in logiko v podporo argumentom in trditvam.
 - Uporabite konkretne primere, ki so pomembni za poučevanje abstraktnih pojmov, kot je "nasprotje interesov".
4. **konstruktivistične tehnike**, pri katerih učenci sami prevzamejo vodilno vlogo pri učenju, vloga učitelja pa je zmanjšana.

Reference in nadaljnje branje

- Damasceno, C. S. (2021). Multiliterarnost za boj proti informacijski zmedi in spodbujanje državlanskega dialoga. *Social Media +*. <https://doi.org/10.1177/2056305120984444>
- Goldstein, S., Secker, J., Coonan, E. in Walton, G. (2017). Pisni dokazi, ki sta jih predložila InformAll in skupina CILIP za informacijsko pismenost (FNW0079). Pridobljeno s spletne strani: <https://data.parliament.uk/writtenevidence/committeeevidence.svc/evidencedocument/culture-media-and-sport-%20committee/fake-news/written/48215.html>
- Jones, D. (2016). Videti razum. Človeški možgani izkrivljajo dejstva. Kako lahko spremenimo svoje mišljenje? *New Scientist*, 232 (3102), str. 28-32.
- Kahneman, D. (2011). *Hitro in počasi razmišljanje*. London: Penguin:
- Kozyreva, A., Wineburg, S., Lewandowsky, S. in Hertwig, R. (2023). Kritično ignoriranje kot temeljna kompetenca za digitalne državljane. *Current Directions in Psychological Science*, 32(1), 81-88. <https://doi.org/10.1177/09637214221121570>
- Lai, E. R. (2011). Kritično mišljenje: (pregled literature): kritično mišljenje: kritično mišljenje. *Pearson's Research Reports*, 6(1).
- Lewandowsky, S., Ecker, U. K. H., Seifert, C. M., Schwarz, N. in Cook, J. (2012). Napačne informacije in njihovo odpravljanje : (2): nadaljnji vpliv in uspešno odpravljanje dezinformacij: nadaljevanje vpliva in uspešno odpravljanje dezinformacij. *Psychological Science in the Public Interest*, 13(3), 106-131. <https://doi.org/10.1177/1529100612451018>
- Metzger, M. J. (2007). Razumevanje verodostojnosti na spletu: M.: Modeli za ocenjevanje spletnih informacij in priporočila za prihodnje raziskave. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 58(13), 2078-2091. <https://doi.org/10.1002/asi.20672>
- Rosenstiel, T. (2013). Šest vprašanj, ki vam bodo povedala, katerim medijem lahko zaupate. *American Press Institute*. Pridobljeno s spletne strani: <https://americanpressinstitute.org/publications/six-critical-questions-can-use-evaluate-media-content/>.

Reference in nadaljnje branje

- Stanford History Education Group, (22. november 2016) Informacije o vrednotenju: <https://sheg.stanford.edu/upload/V3LessonPlans/Executive%20Summary%2011.21.16.pdf>.
- Sundar, S. S. (2008). Model MAIN: Model MAIN: hevristični pristop k razumevanju učinkov tehnologije na verodostojnost. In M. Metzger & A. J. Flanagin (Eds.), *Digital media, youth, and credibility* (str. 73-100). Cambridge, MA: The MIT Press. <https://doi.org/10.1162/dmal.9780262562324.073>
- Trevors et al. (2017). Raziskovanje odnosov med epistemičnimi prepričanji, čustvi in učenjem iz besedil. *Contemporary Educational Psychology*, 48, 116-132.
- Wardle, C., & Derakhshan, H. (2017). *Informacijska motnja: (2017): Na poti k interdisciplinarnemu okviru za raziskave in oblikovanje politik*. Strasbourg. Pridobljeno s spletne strani: <https://edoc.coe.int/en/media/7495-information-disorder-toward-an-interdisciplinary-framework-for-research-and-policy-making.html>.
- White, A. (2022). Premagovanje "potrditvene pristranskosti" in vztrajanje pri konspirativnih vrstah razmišljanja. *Continuum: Journal of Media & Cultural Studies*, 36(3), 364-376. <https://doi.org/10.1080/10304312.2021.1992352>
- Svetovni gospodarski forum (2023). Kritično mišljenje je odlično, vendar se moramo v svetu, polnem informacij, naučiti "kritičnega ignoriranja". Pridobljeno s spletne strani: <https://www.weforum.org/agenda/2023/02/critical-thinking-ignoring-brain/>

Čestitamo!
Zaključili ste ta del

**Sofinancira
Evropska unija**

Financira Evropska unija. Izražena stališča in mnenja so izključno stališča in mnenja avtorjev in ne odražajo nujno stališč Evropske unije ali Izvajalske agencije za izobraževanje in kulturo (EACEA). Niti Evropska unija niti EACEA ne moreta biti odgovorna zanje.

